

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za vse leto 60 Din.
Posamezne številke 1.50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 4. januarja 1935.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
Poštočerkovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. Ivo Štampihar:

Demokracija

Omnia cum grano salis — et rem publicam.

I.
Od objave prispevkov v »Sloveniji«, tičočih se fašizma, stanovščine in lažidemokracije, je preteklo že nekaj časa. »Slovenija« je pred nekaj časa prinesla tudi razne članke, zlasti one z značko N. K., s katerimi se ni bilo mogoče strinjati ne meni, ne »Sloveniji«. Odmev mojih prispevkov je bil drugače prilično všečen. Celo pri »Jutru« so jih brali, čeprav se bojim, da jih niso razumeli. Toda počastil me je še najbolj »Slovenec« z uvodnikom »Francija pred državnimi reformami« v št. 212 z dne 19. sept. 1934, kjer je g. Drin ob koncu članka pri pohvali Doumerguea in francoskega genija napravil pristavek »Reformni poskusi francoskih parlamentarcev pa obenem tudi demantirajo manjše, ki jo tudi pri nas ponekod opazujemo, da se vsak poskus, dati demokraciji globljo in stvarnejšo vsebino enostavno traktira že kot fašizem, kot lažidemokracija ali oslarija. Demokracija ni namreč nobena okostneta dogma iz leta 1789 itd.« Če primerjate datume onih »Slovenij«, v katerih so bili objavljeni moji prispevki, z datumom tega »Slovenca«, ni mogoče, da ne bi razumeli puščice tega pristavka.

Preden preidem k sami stvari, naj se dotaknem dveh, treh konkretnih načrtov stanovske ureditve. Kajti predmet »resnična demokracija« pomeni v današnjih dneh tembolj polemiko s stanovsko mislijo, ker se je pozneje celo pokazalo, da ni res, da bi družba »Boj« opustila stanovsko misel, kakor je to zatrjevala ustno, temveč je res, da jo je samo »batirala«, v stvari pa obdržala, kakor to dokazuje v št. 47 »Prelom« na drugi strani levo zgoraj.

Najvažnejši načrt stanovske ureditve države je avstrijski, ki se uradno razglša kot stanovska ustava. Z muko sem prečital dr. Schlesingerjevo slavospevsko razlago k tej ustavi in moral ugotoviti, da je praktično uresničenje te ustave prav, kar se tiče stanov (poklicev) in njih zastopstev, odvisno od vprašanja, se bo-li posrečilo stanove

ustvariti. Avstrijska ustava bo tedaj začela praktično učinkovati le pod pogojem, če se bo pokazalo, da so na razpolago tisti stanovi, ki naj bodo v bodoče podstava za politično izživiljanje v Avstriji. To spoznanje sili seveda k ugotovitvi, da avstrijska vlada sploh ni imela stvarne podlage za uvedbo stanovske ureditve države, ali z drugimi besedami: avstrijska ustava je sama sebi namen.

Pri nas je tvegal g. dr. Štefanovič poskus stanovske novele k naši ustavi. Storil je to v Prevaljah. Izdal je brošuro, h kateri je dunajski Othmar Spann (sedaj v Berlinu) napisal štiri stavke za spremstvo in izrazil med drugim: Ich wünsche dem Werke den besten Erfolg. Ne da bi mislil zaiti v podrobnosti, posnemam iz te brošure, da je (brošura pisana v srbohrvaščini) po dr. Štefanovičevem »najdubljem uverjenju uredjenje države putem staleža odnosno staleških organizacija jedini izlaz iz nemogoče situacije«, v katero so zašle države radi preživelosti parlamentarizma. Brošura vsebuje samo tiste člene sedanje ustave, ki naj se v besedilu spremenijo, da bo ustava stanovska. Po mnenju pisca je tedaj ostali del naše ustave nekakšna predigra k stanovščini. Pisec pripozna štirinajst stanov, med temi kot zadnji poklic »brezposelnih«. V smislu člena 28 stanovska organizacija ni centralistična, temveč decentralistična, zato oblast ne izvira od spodaj navzgor, temveč obratno. Stanovi so — tudi poklic brezposelnih — zastopani po enakem številu delegatov v višjih enotah, pričenši s stanovsko občino. Dasi pa je pisec priznal brezposelnost kot samostojno enoto, stan, poklic, izjavlja v lastni razlagi k svojemu načrtu na str. 31 doslovno »U staleški uređenoj državi je besposlenost nemoguća.« Štirinajsti stan tedaj ne bo obstajal, torej ga ni treba upoštevati. V istem komentarju je pisec tudi to-le pojasnil: »U staleškoj državi nema državotvornih i protidržavnih elemenata, jer u njoj vlada red i svaki pojedinac je na svom mestu.« Ne glede na koncentracijska taborišča v Avstriji se moram

pridružiti g. Othmarju Spannu in izjaviti k načrtu g. dr. Štefanoviča (oziroma, kakor se sam piše: Štefanovića): Ich wünsche wirklich dem Werke den besten Erfolg.

G. dr. Ahčin je napisal v »Času« št. VI-VII, letnika 1933/34: Osnutek zakona za korporativno gospodarsko ureditev države. Iz tega osnutka bodi posneto stališče avtorja, da sloni osnutek zaradi tega na demokratični misli, ker nihče ne bi bil primoran pripadati svoji stanovski organizaciji, čeprav bi moral plačevati korporacijsko pristojbino neglede na to, je-li člen ali ne. Tudi temu osnutku bi bilo torej mogoče želeti čim največjih uspehov. Juristično se osnutka na žalost ni mogoče lotiti, kakor je to ugotovila že »Beseda«.

Kakor sem že svoje dni omenjal, so »Bojevci« naročili svojemu juristu, da napravi načrt stanovske države, ker sicer ne vedo, kaj so sprejeli v svoj program. Bil sem poučen od verodostojne strani, da je ta mandat poskusil izvršiti naročilo na podstavi Mussolinijevega korporacijskega zakona, ker pa je bil res jurist, je naročilo vrnil z razlago, da se mu je poverila naloga, ki ne more iziti v pameten zaključek.

Pri vseh navedenih zgledih in pripombah se kaže potreba, da ugotovim izhodišče za predmet o »resnični demokraciji« v uvodnem latinskem reku, t. j. da je treba pri iskanju političnih in praktičnih obrazcev demokracije trohe soli. V nadaljnjem se ne mislim baviti z demokracijami, ki se označujejo s posebnimi prilastki na primer stanovska, avtoritativna itd., načeti mislim pota in metode pravilno zasoljene demokracije.

II.

O demokraciji obstoji obilo določitev. Najbrže jih je toliko, kolikor je strani demokracije. Ta namreč ni samo politična. Iz navade pa vidimo v demokraciji obliko političnega sestava. Demokracija v polnem pomenu besede ni samo političen sestav, temveč je predvsem mišljenje, da je vsakdo povabljen, da sodeluje pri izbiri. Je tedaj kulturno, gospodarsko, politično, umstveno gledanje svojih misli in čutov svestnega si človeka, kakršno poteka neogibno iz človečnosti. Osebnostna osnova de-

— i:

Knjige za slovensko ljudstvo

Družbe Sv. Mohorja za l. 1935.

1.

»Družba sv. Mohorja« obstoji že 81 let. Druge tri knjižne družbe pri nas so nastale šele po vojni po njenem zgledu bolj ali manj iz strankarskih vzrokov. »Družba sv. Mohorja« je pa bila ustanovljena l. 1853. takrat, ko je bila redka slovenska posvetna knjiga in je bila tudi med Nemci knjiga za ljudstvo redkost. Ves čas, odkar obstaja DSM, so prejeli njeni udje okoli 20 milijonov slovenskih knjig, brez tistih, ki jih je DSM izdajala še posebej. Poročilo DSM za l. 1908. je ugotovilo, da so prejeli Mohorjani od l. 1853. do l. 1908. skupaj 11.275.810 rednih družbenih knjig; v teh 55. letih je DSM sama spravila v svet kakih 90% vseh knjig, ki jih je v ti 55letni dobi bilo tiskanih v slovenskem jeziku. DSM je bila ustanovljena zato, da »se bodo na svetlo dajale in razširjale dobre bukve«, rečeno in zapisano je pa bilo tudi, da morajo »vsi spisi, ki jih misli družba izdati, biti pisani v čisti, lahko umevni slovenščini«. Ude je imela DSM povsodi, kjer je prebival kak Slovenec: v Evropi, v Ameriki, v Aziji in v Afriki. Pisali so za DSM vsi slovenski pisatelji brez razlike prepričanja od Antona Mart. Slomška, Fr. Kosarja, dr. Fr. Lampeta in dr. Jan. Ev. Kreka itd. do Jurčiča, Stritarja, dr. Tavčarja, Iv. Cankarja, Meška, Finžgarja itd. DSM je največja vseslovenska ustanova za slovensko ljudstvo, pa tudi najstarejša in je daleč viden stolp v slovenskem izročilu.

L. 1934. je imela DSM 43.634 udov, pred 20 leti pa nad 80.000; odpadla je cela Primorska z

beneškimi Slovenci, na Koroškem se je število udov strahovito zmanjšalo, pa tudi na Kranjskem in Štajerskem je število udov padlo. Vključ temu ima DSM še vedno več kot eno tretjino udov več kot ostale knjižne družbe pri nas. V zadnjih par letih je padlo število udov pri vseh slovenskih knjižnih družbah zaradi gospodarske stiske, ki pritiska posebno na kmečko in delavsko ljudstvo; vendar je pa padlo število udov od lani pri Družbi sv. Mohorja, ki je zakoreninjena posebno med kmečkim ljudstvom, le za okoli 7%, pri socialistični »Cankarjevi družbi« pa za okoli 10%, med tem ko je pri »Vodnikovih družbi, ki je v rokah tako imenovanega naprednega meščanstva, padlo za dosti več. Edino DSM je razporežena povsod, kjer prebivajo Slovenci, razen na Primorskem. V krški škofiji je še vedno 2070 udov, v Ameriki in v Afriki pa še 633. Na Koroškem je padlo od lani število udov za okoli 8%, je pa, če štejemo vse, kar je slovenske krvi na avstrijskem Koroškem, vpisanih v DSM še vedno okoli 28% slov. ljudi, če pa štejemo samo res zavedne koroške Slovence, je pa odstotek večji kot v lavantinski in ljubljanski škofiji, kjer je Mohorjanov okoli 33% vsega prebivalstva, padec od lani je pa v ljubljanski škofiji celo okoli 9%, v lavantinski pa le 5%.

2.

DSM je izdala kot redne knjige za leto 1935. 1. Koledar, 2. v 87. zvezku »Slovenskih večernic« zgodovinsko povest Ivana Zorca »Stiški svobodnjak«, 3. 12. zvezek »Zgodovine slovenskega naroda«, 4. prvi del življenjepisa Antona Martina Slomška, 5. Magajnovo povest »Graničarji«. Za 20 dinarjev dobe udje 5 knjig z 788 stranmi in knjigo s povprečno 10 tiskovnimi polami za 4 Dia.

Med štirimi knjigami za doplačilo so važni »Slovenski pregovori«, ki so zamašili veliko vrzel v našem narodopisju.

DSM zbira vsako leto »slovenski kulturni dinar« med udi in je poslala za ta denar lani 1068 knjig v Francijo, Nemčijo, Holandijo, Belgrad, Zagreb itd. zapuščenim slovenskim ljudem.

Res slovenske knjige po vsebini in duhu so letošnje Mohorjeve knjige: »Zgodovina slovenskega naroda«, »Stiški svobodnjak« in »Slomškov življenjepi«, pa tudi »Koledar« z nekaterimi krajšimi sestavki, poleg izredne knjige »Slovenski pregovori«. »Cankarjeva družba« je izdala štiri redne knjige, dve o zgodovini socializma, en prevod iz ruščine in Koledar, kot izredno knjigo pa roman ameriškega slovenskega pisatelja Molka »Sesuti stolp«, ki edina podaja življenje slovenskih ljudi. »Vodnikova družba« je izdala med štirimi knjigami sicer tri izvirna slovenska dela, ki so pa brez zveze s slovenstvom, »Kmetijska matica« pa je med štirimi knjigami izdala dve kmetijski strokovni deli, en roman in Koledar brez posebnega slovenskega poudarka.

»Zgodovina slovenskega naroda«

ki jo piše dr. J. Mal, opisuje dogodke v l. 1848. Slovenci svojo zgodovino premalo poznamo in je ne cenimo. Nikjer, samo med nami, so vstajali modrijani, ki so trdili, da Slovenci sploh nimamo svoje narodne zgodovine. Priznati je treba, da opravlja DSM veliko slovensko delo, ko izdaja »Zgodovino slovenskega naroda«, ker bo z branjem slovenske zgodovine prerodilo slovensko ljudstvo vero vase. Prav v slov. zgodovini je nauk, da tudi najhujši pritiski, preganjanja in nadloge, ne morejo uničiti naroda, če se sam ne ukloni in

mokracije je — človek. Funkcija demokracije je javno izživiljanje skupnosti ljudi v odrejenem območju. Ker pa je osebna osnova človek, in ne njegova gospodarska funkcija (stan, poklic) je vsak poskus, dati demokraciji stanovsko lice, istoven s poskusom vriniti med demokracijo in človeka njegovo gospodarsko odvisnost ter s tem utrditi v političnem področju težo gospodarskih nadmoči. Vsak poskus, dati demokraciji stanovsko lice, je istoven s poskusom, dati stanovščini demokratično licemerstvo.

Ker je osebna osnova demokracije človek sam, je tudi resničnost demokracije odvisna izključno od ljudi samih; zato bo demokracija tembolj resnična, čim več demokratičnosti bo v ljudeh. Za resničnost ali neresničnost demokracije ne gre tedaj iskati razlage v teh ali onih tradicionalnih ustanovah tako zvanih demokratičnih držav, saj je znano, da se dajo izrazite iznajdbe demokracije uporabiti zoper resnično demokracijo, brž ko pridejo v roke ljudi, ki jim manjka demokratičnost.

Ker je zopet osebna osnova demokracije človek, in to samo kot človek, je za obstoj resnične demokracije neogibno potrebno, da je ta človek enakopraven. Enakopravnosti pa ni, če gospodarski red enakopravnost praktično onemogoča. Enakopravnost pa omogoča samo tak gospodarski red, ki poroščuje enakost vseh naproti proizvodnim sredstvom. Kdor tedaj napada individualistično demokracijo, greši v cilju, ker bi moral v resnici pastj po individualističnem kapitalizmu. Zato je naloga in smoter resnične demokracije nasproten kapitalizmu, zato je pa tudi kapitalizem podpornik fašizma in stanovščine ter — lažidemokracije.

Če smo si na jasnem, da je demokracija narkratko demokratičnost ljudi, bomo tudi razumeli točnost in pravilnost Benešev opozoritev, da ni v krizi demokracija, temveč so v krizi »demokrati«. To so prav tisti, ki razumejo demokracijo kot sredstvo svoje nadvlade, torej tisti, ki vprav niso demokrati. Če pa demokracija ni v krizi, za-

kaj potem ne popravljati »demokratov«? Beneš je v stvari samo ponovil točno isto, kar je povedal že Austerlitz in kar je v mnogih inačicah razglabljal Masaryk, ki je pri opredelitvi demokracije istil demokracijo tudi z diskusijo in — humaniteto.

Če je vladala zadnja leta, posebno izza velike vojne v politični demokraciji potlačenost, je bila ta potlačenost nasledek zamenjave vzroka z učinkom. In takó so skovali udarnico o »krizi demokracije«. Udarnica pa se je rodila v naročju tistih, katerih politično obzorje se ni dvignilo nad malo-meščansko gledanje pojavov, prav po Kristovi primeri: Ne vidi bruna v svojem očesu. Takozvana kriza demokracije je nastala po uveljavljanju splošne in enake volivne pravice. Zoper uveljavljanje take volivne pravice pa se je borilo vprav in posebno pri nas meščanstvo. Imelo je pravilni občutek, da bode s splošno in enako volivno pravico množic nujno izgubilo žezlo »demokratičnega« vladanja. To pa pomeni, da se je meščanstvo ustrašilo — prave demokracije, zaradi česar jo je želelo preprečiti. Ker se uvedba splošne in enake volivne pravice ni dala preprečiti, je bilo treba pristopiti k rešitvi naloge: kako učinek obrezuspešiti. In ta boj naziva »demokratično« meščansko časopisje: krizo demokracije, potrebo stanovske ureditve države.

Ugotovitev, da ni demokracija v krizi, temveč da so v tej omaki samo »demokrati«, vsebuje prekoračenje mrtve točke, pred katero so se ustavili resnični in navidezni popravljalci demokracije. S prekoračenjem mrtve točke je pa tudi odprt vhod do bodoče, prave in od sodobne boljše demokracije. Dana je podstava za demokratični optimizem, ki je za pohod — oprostite! — bodoče demokracije nujno potreben, kajti »demokrati«, fašisti in stanovščinarji ali avtoritarci bodo še in še zabijali kole in vrtali luknje na poti do bodoče demokracije in bodo imeli po vsej priliki tudi moč za te opravke. (Sledi.)

*

Carlo Storza, Rapallo in Slovenci

V predzadnji demokratični vladi v Italiji, kateri je predsedoval Giolitti (minister je bil tudi Benedetto Croce), je bil Sforza zunanji minister in rapalska pogodba z Jugoslavijo dne 12. novembra 1920, je njegovo delo. Za časa Factove vlade je bil Sforza poslanik v Parizu. Mussolini je bil pripravljen pustiti ga na tem mestu, kar pa je Sforza odklonil in odstopil iz načelnih, demokratičnih razlogov.

Sforza je ena najbolj simpatičnih političnih osebnosti demokratične Italije. Tudi kot politični pisatelj se odlikuje po svoji odločni demokratični miselnosti, po jasnem stilu in po duhovitosti.

Zato tembolj preseneča opis, utemeljevanje in razlaga njegovega nastopa v Rapallu in njegov popolni molk o Slovencih v njegovi knjigi o osebnostih in oblikovalcih današnje Evrope, ki nosi v nemškem prevodu naslov: Gestalten und Gestalten der heutigen Europa (prevedel Hans Reisiger, Berlin 1931), po katerem so povzeti citati tega članka. Slovence in Hrvate, ki so ostali pod Italijo, imenuje le Slovane; Slovencev in Ljubljane pa tudi sicer nikjer ne omenja nikdar, razen kadar rabi prejšnji naziv jugoslovanske države (kralje-

vina Srbov, Hrvatov in Slovencev). Ideji združitve Jugoslovanov v eni državi je Sforza naklonjen.

Med tem ko je hotel Sonnino predvsem Dalmacijo in je šlo Tittoniju glede Trsta za mejo le 8 km za njim, medtem ko je bil Scialoja celo za delitev Istre, je šel Sforza k rapalskim pogajanjem z namenom, da »Belgradu vsili mejo, ki bo v kar največji meri in kar najbolj brez vrzeli odgovarjala italijanski geografski meji« (str. 260), v Dalmaciji pa da bo brezpogojno zahteval samo Zader, kar je bila njegova posebna želja in volja.

V najzanimivejšem delu (str. 262—263) pripoveduje Sforza: »Jugoslovani so se dolgo upirali mojim zahtevam. Težko jim je bilo odstopiti pol milijona Slovanov, čeprav sem odvrnil, da vendar ni naša krivda, da biva teh pol milijona Slovanov tostran Alp. Diskusija je dosegla nekega večera za pogajanja take vrste nenavadno stopnjo dramatične napetosti; očitil sem jim, da niso prišli k izpolnjevanju državljskih dolžnosti z enakim pogumom, kakor so ga pokazali v vojni. 'Vi veste', sem jim rekel, 'da je rešitev, ki vam jo predlagam, v zvezi z diplomatsko antanto, ki jo vam ponujam, za vas ugodna; toda vi imate strah pred

rožljači s sabljo v Zagrebu in Belgradu; bojite se za svojo popularnost? Le eno Vam pravim: Če se vrnete v Belgrad, vas kes ne bo pustil mirovati.'

Nato sem se obrnil in jih osorno zapustil. Toda mogel sem videti, da so bili moji nasprotniki globoko ganjeni in sem vedel, da bodo storili svojo dolžnost, kakor jaz svojo.«

In dalje:

»Vztrajali so le še pri Zadru, edinem popolnoma italijanskem mestu, ki sem ga želel rešiti za Italijo, čeprav so mi skoraj vsi Italijani svetovali, da naj ne vztrajam preveč trdovratno na njegovih priključitvi, celo gospod Mussolini, s katerim sem bil osebno znan in ki je predlagal svoboden Zader z italijanskim diplomatskim zastopstvom... Končno me je prosil jugoslovanski premier Vesnić, da naj brzojavim Giolittiju in mu sporočim jugoslovanske predloge proti aneksiji Zadra. Giolitti je odgovoril, da zaradi Zadra ne smemo prekiniti pogajanj; toda ko je ta brzojav med sejo došel, sem rekel Jugoslovanom, da italijanski premier izraža svoje prepričanje, da bom Zader dobil in da naj radi tega torej ne prekinjam pogajanj. Ne sramujem se te male 'Emser Depesche'. Ljubil sem Zader in odnosi bi trpeli, če bi Jugoslovani Zadru hoteli vzeti italijanski značaj.«

»12. novembra je bila podpisana rapalska pogodba, dala je Italiji alpsko mejo, ki je popolnejše ni imelo niti rimsko cesarstvo...«

»Moralčno pomeni ta pogodba prvo s prostovoljnim sporazumom sklenjeno mirovno pogodbo po vojni in s tem začetek ozračja za dobrodejnejše sožitje narodov.«

Ko Sforzovemu mnenju se torej sklada z demokratičnim prepričanjem, da radi luksusa zaokrožene geografske meje, kakor si ga lahko privoščijo le velika država nasproti manjši, vključijo v svojo državo pol milijona tujerodcev. A ne gre samo za število, niti ne predvsem za število. V konkretnem položaju, v katerem se je izvršilo, je to pomenilo slovenski narod smrtno raniti, življenjskonevarno mu izpodrezati kulturno in gospodarsko rast. Milijonske manjšine drugih evropskih narodov ne pomenijo za te narode niti približno tistega zla, kakor je bilo storjeno slovenskemu narodu. Da, treba je znati tudi tehtati, ne samo šteti.

Le kdo naj bi Sforzi to povedal!

Poučno za nas Slovence je tudi, kar je povedal Sforza o tem, kaj zmore pri takih pogajanjih srčna zainteresiranost za neko stvar. Zader je prišel, če smemo Sforzi verjeti, pod Italijo, ker mu je bil osebno tako pri sreči. Sicer pa pomislimo Slovenci na to, kako smo radi Rennerja izgubili Radgono. Ni vseeno, kakšen je pri pogajanjih srčni odnos zastopnika do stvari.

Višek Sforzovih izvajanj pa je opazka o »prostovoljnem« sporazumu. O tem menda ni treba izgubljati besed. In kaj naj pomeni »mirovna« pogodba?

Mislím, da si po vsem tem Sforzov izraziti in dosledni molk o Slovencih laže razložimo. Sforza govori mnogo o Srbih, tudi o Hrvatih, o Zagrebu in Belgradu, o Slovencih in Ljubljani niti besedice. Čuti, da je storil strašno delo, zato raje molči o njih, kakor pa, da bi z opozarjanjem nanje kazal na raztrgano telo malega naroda.

Le na enem mestu je izdal, da čuti, da nekaj ni v redu; ko govori o Stamboljskem in ko odobrava njegov načrt za državno zvezo med Bolgarijo in kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

da so bili že časi, ko se je zdelo, da bodo Slovenci izginili, pa so jih evropski dogodki zopet poklicali v življenje, da so vsake vrste prikazni delale z našim narodom poskuse, ki so jim pa izpodleteli. Dr. Malova »Zgodovina slovenskega naroda« ni pisana po znanstvenih metodah, ampak podana je poljudno, skoraj feljtonistično. Ima pa polno zanimivih podrobnosti, ki bodo ostale tudi preprostemu bralcu v spominu, je polna kulturnih in gospodarskih ter narodopisnih zanimivosti. Popisuje ljudsko nezadovoljnost pred marčno revolucijo, ko so mogli Slovenci samo v »Kmetijskih in gospodarskih Novicah« (Bleiweisovih) le prikriti in po ovinkih razpravljati o političnih vprašanjih pod pretezo gospodarskih interesov, dokler ni nezadovoljnost narasla in se je prvič pokazala očitno, ko je bilo l. 1847. nabito ponoči na Velikovskih vratih v Celovcu grozljivo pismo okrožnemu glavarju. Popisuje izbruh revolucije l. 1848. v Parizu in na Dunaju (pridejane so slike) in odmev dunajske revolucije v Ljubljani, kjer je bil Tržačan Karel Kranc, ravnatelj sladkorne čistilnice, nekaj začetnik revolucionarnega gibanja in je veljal za republikanca. Zvečer 16. marca 1848 so se pričele zbirati gručice po Ljubljani, največ rokodelci in delavci, meščani, dijaki in ženske. Začeli so razsajati po mestu, sneli so Metternichovo sliko pod Trančo in jo vrgli v Ljubljani, raztolkli so mitniške stražnice, razbili okna mestnemu županu Fischerju in ga šli iskat v gledališče, odkoder je na skrivnem pobegnil preoblečen na Vrhniko. Vse revolucionarno gibanje na slovenskem ozemlju je miselno in tudi dejansko vodila dunajska »Slovenija«, v kateri so se zbirali slovenski akademiki in tudi nekateri starejši razumniki. Iz Dunaja so hodili domov akademiki organizirati in razgibavati meščane in kmete, ki pa so jih podpihovali tudi

»zakotni pisarji« predvsem na Gorenjskem. Hud punt so napravili Izanci, v Smledniku je pa upornike odpravil poznejši slovenski ljubljanski župan dr. Ambrož zlepa. Na Koroškem so bili posebno divji kmetje v Doberli vasi in v Seneku, pa tudi v Rožeku in Podroščici, na Štajerskem pa v Laškem trgu, Marenbergu, Ormožu, Veliki Nedelji, v Brežicah in v Dravogradu, zahtevajoč, da odpravijo tlako in desetino brez vsake odkupnine. Ljubljanski guverner Welsersheimb se je obnašal precej prizanesljivo. V Radovljici so se nezadovoljneži shajali v kavarni »Prešeren«, kjer so imeli tudi čitalnico, ki ji je predsedoval Ločan okrajni sodnik Ignacij Guzelj, ki so mu očitali, da je časopise, ki so pisali o cesarju Ferdinandu, metal ob tla in jih pomandal ter da je kmetom naravnost pridigal, naj ne plačujejo davkov, ker se edino na ta način prekuje vlada. Radovljiški konceptni praktikant Žurga, da je bil »ves divji za slovensko stranko« in je nosil živordečo kapo in kot znak slovenske stranke suknjo iz temnorjavega sukna. V Kranju se je revolte, ki je hotela pregnati komisarja Pajka in sta jo vodila golniški grajski oskrbnik in neki gostilničar, udeležil tudi pesnik dr. Prešeren, ki so ga prisilili, da je šel z uporniki, sedel je pa kar mirno zadržal na stolu, ker je imel Pajka za poštenjaka. V Gorici so ustanovili »Slovensko društvo« ter zahtevali, da naj se uvede slovenščina v goriške šole ter da »Slovenci morajo zdaj ali pa nikoli političsko veljavnost zadobiti«. Oktobra 1848. l. so v Trstu ustanovili »Slavjansko društvo« za svobodo, enakost in bratstvo in mu je bil predsednik Vesel-Koseski.

V Ljubljani in potem po skoro vseh mestih in trgih so ustanovljali »Narodne garde«. Ljubljanska »Narodna garda« je imela kokarde belo-modro-rdeče barve. Na Dunaju je vodil gibanje na uni-

verzi slovenski rojak univ. prof. Anton Fuster, ki je imel velik vpliv na vse dunajsko visokošolstvo in na akademsko legijo, je pa pozneje zapustil slovenske vrste. V Ljubljani je originalni nožar Miklavž Hofman dražil policijo z dvoumnimi transparenti, koval je tudi pesmice in na svoje izdelke vrezaval podobe Košuta, nemškega demokrata Bluma, ki je bil na Dunaju ustreljen in beneškega upornika Manina, na sabljo je pa vrezal besede: »Nemce bij!« V Ljubljani in v Celovcu so ustanovili »Slovensko društvo«. V Sežani je župan Mohorčič, ko ga je tržaški poslanec De Franceschi, ki se je pri njem na potu na Dunaj ustavil, vprašal, zakaj nima za Tržačane naročenega kakega laškega lista, odvrnil: »Naša dežela je slovenska, tudi Trst je naša zemlja, in ko jo bomo vzeli, bomo izgnali Italijane.«

Vseh teh in takih zanimivosti je dr. Malova knjiga polna. Ponavljamo jih zato, da se bodo zavedali sodobniki, da se je slovenski narod že pred 90 leti zavedel svoje samobitnosti in da je v njem že takrat bila življenjska moč, ki je zahtevala pravico do samestojnega življenja. L. 1848. je slovenski narod postavil svoj program. Ljubljansko »Slovensko društvo«, ustanovljeno 25. aprila 1848 po prihodu udov dunajske »Slovenije« ga je zastopalo. Dunajski »Slovenijanci« so prirejali shode in besede, agitacija »Slovenijanov« je bila tako huda, da so vladini ljudje trdili, da ljudstvo nagovarjajo naravnost k vstaji, vendar guverner Welsersheimb ni hotel »Slovenijanov« spraviti pred sodišče, ki so nabirali podpise za združeno Slovenijo ter vzdrževali zveze z drugimi Slovani. »Novice« so omahovale, dunajska »Slovenija« pa je nastopila z vso močjo zoper volitve v frankfurtski državni zbor. Nadvojvoda Janez ni zavrnil slovenske zahteve po združitvi vseh slovenskih pokrajin (bili so takrat

Pravi »str. 304):

»Kajti taka unija bi napravila konec večnemu gredemu klanju v Macedoniji in bi s tem nekaj prispevala k blagoslovu evropskega miru. Na drugi strani bo v obsežni jugoslovanski državni zvezi stari srd avstrijskega izvora, prepričani za meje z Italijo, za Adrijo itd. izgubil na svojem trenutnem aktualnem pomenu in priključitev bolgarskega faktorja bo poskrbela za bolj sveži zrak.« (Podčrtal jaz.)

OPAZOVALEC

II. vsedržavni evharistični zbor

Po sklepu jugoslovanskih katoliških škofov se bo vršil v dneh 28., 29. in 30. junija v Ljubljani II. evharistični zbor, na katerega so vabljeni vsi katoličani iz Jugoslavije. V vabilu, ki sta ga v imenu jugoslovanskih škofov izdala ljubljanski vladika dr. Gregorij Rožman in krški vladika dr. Josip Srebrnič, je v širokih črtah zarisan tudi že namen tega zbora, ki naj bi bil predvsem javno izpričanje žive vere v Kristusa v Presv. Rešnjem Telesu, obenem pa tudi sredstvo, da katoličani naše države začno intenzivneje iskati rešitve perečih vprašanj sodobnosti v vrelcih vere in v silah dejanskega krščanskega življenja.

Zborovanja se bodo udeležili katoličani vseh jugoslovanskih narodnosti, tudi oni, ki pripadajo nemški ter madjarski narodni manjšini.

Zbor bo organiziral pripravljalni odbor v Ljubljani. Bo tedaj po svoji organizatorični plati slovensko delo in plod slovenske organizatorične zmožnosti. Zato so na zbor povabljeni vsi verni katoličani, čeprav bi jih morda na kakem drugem področju ločila razna mnenja.

Proč z gospodarskimi diletanti

Večja ko je gospodarska stiska, češče se oglašajo gospodarski diletanti, ki predlagajo ustanavljanje raznovrstnih gospodarskih svetov, zbornic in komisij, z le slabo ali nič prikrivano željo kakovosti, da bi iznajditelj te izvirne misli prišel v to zbornico kot izvedenec, če že ne predsednik, s primernimi dnevnici seveda. In če bi bili ti navzeti količnik vredni in delo različnih komisij gospodarskih »strokovnjakov« le za troho rodovitno, kje bi že bili iz stiske in mimo nje in nad njo! K sreči ljudje na mnenje teh predlagateljev ne dajo dosti, saj jih že obstoječe naprave dovolj stanejo, ne da bi kdo drugi čutil uspeh kakor tisti, ki mu je predlaganje prineslo donosen stolček.

Na naslov teh diletantov je naslovil Ivan Avenek v »Slovencu« v sestavku »Avtarkija prihaja« te-le resnične besede, ki hkratu nazorno dokazujejo nemogočnost in nerodovitnost vseh podobnih naprav:

»Kakor hitro pa katerikoli gospodarski problem večjega obsega vpliva po svojem ustroju ne samo na gospodarsko, ampak tudi na socialno, narodno, obrambno itd. politiko, izgubi značaj gospodarskega problema in postane političen problem. Najlepši dokaz za to resnico nam nudijo boji za gospodarske svete, odnosno gospodarske zbornice, ki naj bi stale ob strani rednim parlamentom. Skoraj vse države imajo v svojih ustavah ali pa

Razen zlobe, ki je v tej opazki, češ, da je naša bol radi izgubljene Primorske avstrijskega izvora, je smisel te opazke v tem, da je upati, da bodo Slovenci v veličini jugoslovanstva, čisto številčno in kvantitativno pojmovanega, pozabili nase in na Primorje. V občutju, da je nekaj stotisočev v razmerju s 17 milijoni majhna izguba, bodo Slovenci pozabili na svojo bol, ostali Jugoslovani pa tudi ne bodo imeli na stvari večjega interesa.

Ude Lojze.

v posebnih zakonih predvidene take gospodarske ustanove, skoraj nobena država pa tej ideji ni mogla dati življenjske vsebine kljub ustavam in zakonom. Zakaj? Zato, ker bi take zbornice takoj prišle v tako težke zagate, da bi ne mogle z delom nikamor naprej. Če bi obravnavale gospodarske probleme samo s strokovnega gospodarskega stališča, potem so dejansko nepotrebne, kajti za strokovno gospodarsko razmišljanje o gospodarskih problemih imamo že v vsaki državi celo vrsto obveznih in neobveznih gospodarskih organizacij, ki brez težave obdelajo s strokovno gospodarskega stališča vsak gospodarski problem s tako izčrpnostjo, da bi ne mogli narediti boljše niti kaka centralna gospodarska zbornica ali centralni gospodarski svet. Če bi pa kak centralni gospodarski organizem hotel osvetliti gospodarska vprašanja tudi v socialnem, kulturnem, obrambnem, narodnem oziru, bi pa že s tem samim obravnaval problem s političnega vidika in kar čez noč začel izvrševati tisto delo, za katerega je ustvarjen in poklican politični parlament. Nastal bi kompetenčni boj, ki bi državi več škodoval kot koristil.

Pa tudi tam, kjer so naredili poizkuse s takimi centralnimi gospodarskimi ustanovami, ki naj bi reševale važnejše gospodarske probleme, se je pokazala premoč politike nad gospodarstvom. Kjer obstajajo take centralne gospodarske organizacije z ravnokar omenjenim področjem, skušajo sicer pravilno odločati o gospodarskih problemih, vendar se skoraj redno godi, da njihovi odloki temeljijo samo na ozkih gospodarskih vidikih, ali pa do odlokov sploh ne pridejo, ker so členi takih gospodarskih organizacij med seboj preveč različni v svojih nazorih o pravilni rešitvi gospodarskih problemov. Praksa kaže v takih primerih, da mora nazadnje odločiti o važnih gospodarskih vprašanjih vendarle politična glava države, pa naj se ta imenuje Mussolini ali Hitler ali Roosevelt.

Internacionalni nacionalizem

Če človek posluša pravoverne nacionaliste vseh narodov in ocenjuje njihov značaj in zvrst zgolj po besedah, govorjenih z bolj ali manj resničnim ali z bolj ali manj narejenim prepričanjem, pa bi skoraj moral reči, da ni za pravega nacionalista bolj žaljivega vzdevka, kakor internacionalist. Saj sta si pa res ta dva pojma v nasprotju, kakor voda in ogenj, logično in zgodovinsko. Kajti nacionalizem, to je v prvi vrsti utenjivanje in omejevanje na lastno »nacijo«, ki mu je v svoji osamljenosti vir vsega dobrega, proti vsem drugim narodom goji po načrtu in sestavi nezaupanje, če že ne sovraštva, priznava k večjemu tiste, glede katerih pričakuje in upa, da bi utegnili biti ali da so že njegovi zavezniki.

obdelal prvega našega političnega lista »Slovenije«, ki je začela izhajati 4. julija 1848 in podal vsebinsko vsaj nekaterih programatičnih sestavkov, ki so jih spisal tedanji najbistrejši slovenski ljudje, ki so pozneje utihnili, so pa razodeli misli in načela, da se današnji slovenski človek čudi, če jih bere

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Susteršič ni bil dober govornik; če ga kljub temu omenjam, storim to le, ker ga ne gre prezreti kot moža, ki je bil tri desetletja najvidnejša politična osebnost na Slovenskem. V javnost je stopil na prvem katoliškem shodu na Starem strelšču (v sedanjem Ljudskem domu) leta 1893. v Ljubljani. Pred tem shodom na Slovenskem ni bilo izrazite politične stranke; pripadniki obeh v letih osemdesetih glavnih smeri, katoliške in svobodnomiselne, ki pa niso bili strogo opredeljeni, so se zbirali po večini okoli »Slovenca« in »Slov. Naroda«. Čas po padcu absolutizma je našel Slovence nepripravljene, brez izrazitega splošnega političnega programa; vse javno življenje, kolikor se more govoriti o tem, se je izrepevalo bolj ali manj v nekem medlem hejslovanstvu in opojnem rodoljubarstvu. Povsod nejasnost in zmeda — doba, ki jo je Cankar imenoval »koseskizem«. Skoraj edina pozitivna točka v drugi polovici prejšnjega stoletja, ki je oplodila vse naše poznejše kulturno, politično, pa tudi gospodarsko življenje, je pojav Frana Levstika in Josipa Stritarja, ki sta odkrila Prešerna; dalje nastop Josipa Jurčiča, An-

Razume se ob sebi, da nacionalist, aprioren in nekritičen v sovraštvu, ne more biti na mah kritičen v prijateljstvu. Zato hvali na slepo vse svoje politične prijatelje, že da more bolj vneto in z nekako npravnstveno upravičenostjo udrihati po sovražnikih, pri čemer v podzavesti gotovo tudi vpliva strah pred preveliko osamljenostjo, naravna posledica manjvrednostne zavesti nacionalistov. Kajti vprav ta zavest manjvrednosti je, ki daje nacionalizmu njegovo oznako, in nihče ne bo razumel njegovih pripadnikov do dobra, ki tega ne upošteva.

Ta zavest manjvrednosti, pa če še tako zaničkovana in odklanjana, je pa spet kaj naravna posledica miselnega uboštva nacionalistov. Kar oze naj se po nacionalističnih listih in knjigah kate-regakoli naroda in jezika, kdor ne verjame: vedno ena in ista drajna, v bistvu ponavljanje »spoznani« generalov in diplomatov iz velike vojne, obogatelo k večjemu še za fašistično stanovsko totalno državo.

A ljudje postajajo od dne do dne bolj siti nacionalističnih public, kar ni čuda, ko lahko opazuje največja preproščina med njimi, kako narašča skoraj v aritmetičnem postopovanju z nacionalističnimi gesli tudi gospodarska stiska in obubožanje ljudskih množic. Tako očitno je to dejstvo, da je zaskrbelo že nacionalistične prvake: Kaj bo, če se obrnejo ljudje od nas? Tisti ljudje, ki smo se jim namenili, da jih vodimo v nacionalistični raj, proti primerni tvarni odškodnini seveda.

Ker pa je bila zakladnica lastnih spoznanj izčrepana prav za prav že prvega dne, od drugod pa tudi ni hotelo biti razsvetljenja, so si sklenili pomagati — internacionalno! Nacionalisti pa — internacionalno! In res, pred nedavnim so imeli nacionalisti v Berlinu internacionalno zborovanje.

Precej tiho je nacionalistično časopisje o tem zboru. Najboljši dokaz, da si res niso vedeli kaj povedati. Kako tudi: 0 + 0 je še vedno 0. Skomizgali so pač z ramami: za nas ni drugega, nego nasilje, z nasiljem zgolj moremo priti do oblasti in tudi zgolj z nasiljem si jo moremo obdržati. Brž ko damo ljudstvu, da pove svoje mnenje, smo zgubljeni.

Vendar prihajajo polagoma tudi nekatere zanimivosti na dan. Ena izmed njih je tale: Neki povabljeni francoski domoljub je zase odločno odklonil oznanenilo nacionalist. Na Francoskem pomeni namreč to oznanilo nekaj zaničljivega, nekakega omejenega človeka, ki črti zgolj da črti, brez načela in vzroka.

Videti je, da bo prej ali slej dobila ta oznaka tudi pri nas tak zaničljiv pomen, in morda ne bo dolgo, da se bodo ljudje tožarili zaradi te besede. Slovenci je sicer prav nič ne potrebujemo; mi smo narodni, kadar je treba.

Nacionalizem je romanska beseda in tujo fašistično misel skušajo z njo uvajati k nam. V tolažbo nam je, da se zanjo ne ogreva nihče, ki je v našem narodu zakoreninjen.

Spominjajte se našega tiskovnega sklada!

tona Medveda, Simona Gregorčiča, Antona Aškerc in še nekaterih drugih. Zlasti slednji so bili neposredni povod ločitve duhov.

Osnovo organiziranemu delu med narodom na katoliški strani je dal prvi katoliški shod. Duhovno pripravo zanj je izvršil profesor goriške bogoslovnice dr. Anton Mahnič s svojimi bojevitimi razpravami v »Slovencu« in »Rimskem katoliku«. Odklanjal je imenovane pisatelje in pesnike kot pohujšljive. Oboževanje malika nacionalizma je proglasil za poganstvo. Daljni, dasi na Slovenskem ne tako viden povod za klicanje na boj zoper svobodnozidarsko miselnost je bilo vedno bolj naraščajoče socialistično gibanje v zahodni Evropi, dve leti prej, l. 1889., je bil namreč sklican dr. Viktor Adler v Hainfeld kongres delavskih zaupnikov, na katerem se je ustanovila avstrijska socialno-demokratska delavska stranka. Odmevi tega kongresa so segli tudi na Slovensko. Iz Ljubljane sta bila navzoča uradno čevljar Karel Kordelič, neoficierno pa krojač Ludovik Zadnik. Prvi je prinesel s seboj 50 goldinarjev za ustanovitev slovenskega socialno-demokratskega lista. Proti socialnim demokratom je začel klicati na Dunaju na boj dr. Karel Lueger. Notranjih in zunanjih vzrokov torej dovolj. Na prvem shodu je bila zbrana zvečina duhovščina; svetno razumnštvo je predstavljalo le malo že priletnih mož. Na njem so se sestali mnogi, ki so se bili dotlej poznali komaj po imenu. Kaj čuda, da je v takih razmerah nastop mladega odvetniškega pripravnika vzbudil največjo pozornost. Mahnič in ljubljanski knezoškof dr. Jakob Missia sta ga sprejela z obema rokama. Shod je sklenil ustanovitev katoliške narodne stranke in jej dal konkretne smernice za delo. Za predsednika jej je bil izvoljen odvetnik dr. Fran Papež, v vodstvo pa je prišel tudi Susteršič. Od

tudi beneški Slovenci še pod Avstrijo!) v eno upravno skupino, vprašal je pa Bleiweisa, če je to res želja vsega prebivalstva, na kar Bleiweis ni dal pravega odgovora, ampak dejal, da je najnujnejša potreba, da narod izpove svojo skupno voljo, kaj hoče. Slovenski poslanci niso nastopali v deželnih zborih dosledno, glasovali so, čeprav so bili za združeno Slovenijo, za določbo deželnega pravilnika, da se štajersko ozir. koroško ozemlje ne sme razkosati. Narod je pa zahteval določno zedinjeno Slovenijo. Dunajska »Slovenija« je poslala tudi »Slovanskemu kongresu« v Pragi spomenico, v kateri je zahtevala, da ostane Avstrija samostojna država (ne pa zvezna v Nemčiji) in da se združijo kranjski, štajerski, koroški in primorski Slovenci v eno deželo Slovenijo, s samostojnim deželnim zborom, zahtevala je federativno ureditev monarhije. Praški kongres je slovenske zahteve odobril. Za primer, če bi Avstrija razpadla, je zgodovinar Peter Hicinger postavil načelo, da je treba najprej delati za zedinjeno Slovenijo. Šele potem, ko bi bila zedinjena Slovenija že oživiljena in ustanovljena, bi mogel slovenski narod sklepati, če bi mu kazalo združiti se z Iliri. To pa bi se na noben način ne smelo zgoditi tako, da bi med »Iliri« Slovenci izginili, ker imajo od njih različen jezik in svojo lastno zgodovino. Kranjski deželni stanovi niso nasprotovali zahtevam Slovencev, bili so celo za slovensko vseučilišče v Ljubljani, kranjski plemiči so se vpisovali tudi v »Slovensko društvo«, koroški in štajerski deželni stanovi so pa bili zoper odcepitev slovenskih delov. Spomenico dunajskih Slovencev kranjskim deželnim stanovom so podpisali poleg Miklošiča, Skedla, Globočnika, Tomana in drugih tudi nekateri kranjski plemiči nemškega rodu.

Škoda je, da dr. Mal ni vsaj nekaj obširneje

Slika iz stanovske Avstrije

»Koroški Slovenec« prinaša tale dopis iz Borlja na Zili, ki kaže bolj ko vse nazorno ljubezen stanovske fašistične Avstrije do Slovencev:

»Prišel sem slučajno v Goriče v Zilski dolini, kjer je rojen naš slavn Matija Majar, in tožili so mi ljudje, zakaj so odstavile oblasti iz učiteljske službe ravno njihovega nadučitelja. Bil je krščanski, rodom Zilan in podučeval naše otroke v slovenskem maternem jeziku. Namesto njega so nam poslali učitelja, ki ne zna besedice slovenski, tako da sta na naši šoli, ki jo obiskujejo naši slovenski otroci, sedaj dva učitelja, ki ne razumeta niti besedice slovenskega jezika.«

Ta dopis kaže na vso moč razločno, koliko so vredne besede in obljube avstrijskih državnikov, med njimi kanclerja samega, ki je obljubljal še nedavno, da bo Avstrija zgled pravičnosti do narodnih manjšin. Še tisto malo slovenskega pouka, ki so ga koroški Slovenci doslej imeli, jim hočejo vzeti. In če še pomislimo, da je prav ta Avstrija tista, ki želi obnoviti habsburško monarhijo, lahko računajo koroški Slovenci že vnaprej, kaj jim utegne prinesiti taka obnova.

Cvetoče ovaduštvo

Pod tem naslovom prinaša »Brazda« tale zanimivi dopis:

Marsikaj piše in obravnava »Brazda« o kmetijstvu in o kmetu samem. Resnica je, da je malo-kateri stan objela sedanja kriza v takšnem obsegu, kakor kmeti. Ni moj namen, da bi razpravljali o vzrokih, ker to ve že vsak zadnji hribovski kmet. Rad bi pa opozoril na en pojav, ki se opaža med nami in ki je posebno obžalovanja vreden, in to je ovaduštvo. To se je zadnji čas naravnost nesramno razpaslo, da ga toliko zgodovina menda ne pomni. Sicer ne med kmečkim ljudstvom samim, ampak pri tistih, ki med ljudstvom živijo.

Poglejmo kaj vse se dogaja: Ako kmeta pritiska sila, da je primoran iti v gozd — sicer s krvavečim srcem in solzami v očeh — po sredstev, najsi bo za davke ali za druge potrebščine, mora imeti sečno dovoljenje. Toda večina tega nima, ker si vsak misli: »Letos sem bil primoran sekati, ali prihodnje leto mi mora dati živina in polje toliko, da bom kril svoje potrebe. Pride leto, cena živini, namesto gori, gre doli, nato slaba letina. Za prijavo sečnje brezplačno je čas par mesecev, potem ne več. Pa seka brez prijave, ker vsak misli: »Denar, ki bi ga moral dati za prošnjo, nujno rabim za davke, zavarovalnino in sto drugih potreb.« O vsem tem so gospodje dobro poučeni. Sedaj se jim zdi, da je njih sveta dolžnost, da branijo kmeta in ščitijo gozdove s tem, da gredo kmeta takoj naznaniti orožnikom. Orožnik je primoran, da stvar naznani na višja mesta in tako naprej. In navsezadnje mora kmet kazni plačati. Kje sedaj spet dobi denar? Seveda je treba zopet iti v gozd. Ako se bo na ta način ščitil kmet in gozd, mislim, da ni treba še posebej poudarjati, da nismo več daleč, ko bodo gozdovi popolnoma uničeni in zraven kmet sam. In potem bo raj na svetu.

L. G., kmet iz Savinjske doline.

Širite in naročajte naš tednik!

ostalih prvih odbornikov bodi omenjen samo Andrej Kalan, ki je postal važen regulator Šusteršičevim vedno bolj prekipajočim ambicijam.

Pomanjkanje mlajših moči in svetnega razumništva, priletnost in mirna čud strankinega predsednika, neizkušenost ostalih članov vodstva stranke, predvsem pa aristokratska lagodnost škofa, ki se je diplomatsko previdno držal v ozadju, ter še mnogo drugih okoliščin, ki so mu na kolenih blestele bele gube spodnjih hlač, v ozki kamižoli, pozimi v debelem, bogato okrašenem ovčjem kožuhu, podložniško obrbit, se je, vrteč polhovko v rokah, ponižno približeval vsakemu mestnemu človeku; tudi delavcu, slabše oblečenemu od njega. Sleherni človek v mestnih capah mu je bil »gnadljiv gospod« ali »gnadljiva frava«. Gospoda, ki se mu je približal prijazno, je sprejel z rokami in srcem. Šusteršič je bil prvi, ki se mu je približal;

Prepisava tujih lastnih imen

V Latviji, državi, ki je nastala šele po vojni, so postali zelo energični s prepisavo imen na latiški pravopis. Tele zanimivosti pripoveduje dopisnik »Berliner Tageblatta«:

»Neki kinematograf naznanja na lepaku ameriški film. Le kako to, da so imena tako čudno spremenjena? Tu berem v belih črkah na rdeči osnovi: »Joana Crawford« in »Garrys Coopers«. Stopim bliže, pa vidim, da sta izrezani na belem papirju in prilepljeni na lepak pri prvem imenu končnici a in es, pri drugem pa oba s. To pa je bilo še premalo. Zato so na sporedu, ki je visel pri vratih, prepisali imena tako, da jih že ni več prepoznati: »Dzoana Kraufordes« in »Garijs Kupers«.

Tudi v gledališču vidim podobno. Neko igro oznanja lepak. Pisec »Viliams Sekspires«, ki je nastal iz fonetične prepisave Angleža Shakespearea. »Goethe« pa je prepisan v »Getes«. Če se je kdo doslej pisal recimo nemški Müller, se mora poslej pisati »Milers«, sicer je kaznovan.«

Ker se tudi pri nas nekateri — med njimi seveda Anton Lajovic! — ogrevajo za podobno prepisavo tujih lastnih imen, naj pripomnimo nekaj besed k tej stvari.

Vsi veliki zahodni kulturni narodi, torej vsi narodi, ki so dali osnovo sedanji človeški omiki in olici, pišejo tuja lastna imena v prvotni obliki. Španec bo vedno pisal Shakespeare in Goethe, in prav tako Francoz, in tudi Anglež ne bo padlo še zdaleč v glavo, da bi pisal Versailles ali Goethe drugače, nego pišejo ti imeni Francozi in Nemci, četudi mu morda izgovorjava dela včasih večje preglavice, nego recimo Slovincu. Ko so začeli nemški planinci imena nekaterih gora v britanskih kolonijah pisati — vendar brez kakega

— na nemški način, so jih Angleži takoj vljudno vprašali, če se ne bi zdeli Nemcem čudna na primer prepisava najvišje nemške gore »Zugspitze« v angleški »Tsoogspitsen«. In Nemci so se angleškemu razlogovanju vdali, čeprav bi bili imeli v tem primeru močan protirazlog, da namreč ne gre za angleške, temveč za indijske besede.

Saj stvar navsezadnje ne bi bila bogve kako važna, če ne bi bila ena izmed tistih, s katerimi skušajo nekateri jugoslovenski gorečniki na vsak način zabiti če že ne kol pa vsaj količek v plot, ki naj bi ločil slovenstvo od omike in olike zahodnoevropskega sveta. In če je še tako trhel in majhen, tak količek, in če je še tako slabo zasajen v zemljo, da ga lahko odnese vsak sunek, škodljiv je vsaj za toliko, ker bi lahko vzbudil domnevo v človeku, ki mu niso znane njegove pomanjkljivosti, da gre vendar za neko mejo.

»Ilirija v srcu Evrope leži.« Te stare resnice sicer ne bodo ovrgli s tako malimi sredstvi. Ali prav lahko mogoče je, da oslabe v nekaterih malotnih naturah zavest njene biti. Dobro je torej, če smo čuječi prav povsod.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službečega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

zato je bila njegova žetev obilna. Že tri leta pozneje, l. 1895., je zmagala katoliška narodna stranka pri volitvah v deželni zbor kranjski v kmečkih občinah na celj črti, dobivši v svoje roke vse kmečke mandate.

Šusteršič se s tem ni zadovoljil; bister, kakor je bil, je vedel, da se utegne uspeh pri prihodnjih volitvah zmanjšati, če ne da svojemu delu trdnjše osnove. Potujoč po deželi in kot odvetnik je spoznal, kje je nasprotnikova moč, kje njegova najbolj občutljiva točka. Štiri petine kmetov je tičalo v zagrizenih pravih radi posestnih sporov: posledica kmečke odveze iz l. 1848. Pravdarstvo je rodilo oderuhe. Dolgovi so lezli na kmetije; zlati časi za skopuhe. Hranilnice in posojilnice ni bilo. Vsaka vas je imela po enega ali več denarnih veljakov, ki so imeli kmeta v pesti. Najbogatejši je bil navadno župan. Ob volitvah je šel kmet na volišče kot teliček v klavnico. Zmagal je, kdor je držal več kmetov za vrat. Kandidatje za deželni in državni zbor so se oglašali navadno samo pri vaških veljakihi; prodrli je, kdor je imel več teh za seboj. Vlekel je tudi blesteč naslov. Shodi volilcev so bili redki; kdor ga je pa priredil, je dal razumeti, da mu mora biti ljudstvo hvaležno za njegovo veliko ponižanje. — Takoj po katoliškem shodu je začel Kalan izdajati »Domoljuba«. Urejeval in pisal ga je prva leta po večini sam. Objavljal je poljudno pisane razprave o politiki in gospodarstvu. Kmet je začel čitati. Nastalo je zanimanje za organizirano politično, gospodarsko in prosvetno delo. Pojavili so se drobni delavci na zadružnem področju. »Čebelice«, rajfajznovke, zadruge, konsumna društva. Nasprotnika je spreletel strah do kosti; začutil se je ogroženega v svoji najtrdnjše osnovi. Začela se je borba na življenje in smrt. Nasprotnik ni gledal, s čim udari in kam;

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »Protiv glavnjače«, ki izhaja v Parizu.

Obsodba zaradi komunistične propagande.

Na zadnji dan preteklega leta se je vršila pred mariborskim okrožnim sodiščem obravnava proti šestim mladim ljudem, večinoma študentom, zaradi komunistične propagande. Vseh šest je bilo obsojenih na kazni od šestih mesecev do poldrugega leta strogega zapor.

Resnejši in globokeje misleči ljudje med nami so utihnili. Otopeli so in stoje ob zidu. Brez žrtev ni boljšega življenja, brez trpljenja ni odrešenja. Kdor odpre oči in jasno in brez strahu pogleda v življenje občestva, v katero spada sam, se bo zavedel in se mu bo zbudila vest in zavest dolžnosti — če ni moralno pokvarjen in ni koristolovec, ne smrdljiva cunj, ki jo vlačijo veter po cestnem blatu; ne bo imel gobeždal za preroke in ne žlobudranja puhloglavcev za razodetje.

Kdo je zoper demokracijo?

O tem piše »Edinost«:

»Na vseh koncih in krajih se oglašajo črni krogarji, ki prerokujejo demokraciji konec in pogin, češ, da se je preživela, da je doigrala svojo vlogo in se bo morala povsod umakniti drugim političnim sistemom, ki jih imajo njih iniciatorji in propagatorji za edino zveličavne. Toda če pogledamo, odkod prihajajo ti glasovi, vidimo, da jih oznanjajo široka usta diktatorjev samih, ki so si uzurpirali vso oblast in moč v državi, ki so zavzeli jezike državljanom.

Po desetletnem zaporu konfiniran.

Stanko Čok, iz Lonjerja, ki je po prestani desetletni kazni v italijanskih ječah, bil vendarle izpuščen, je bil pridržan v tržaških zaporih. Medtem pa ni smel niti domov, da bi se od svojih sorodnikov poslovil.

Konfinacija je motivirana z razlogom, da nima kam iti. V resnici pa je zadeva drugačna. Oblasti so namreč najprej vprašale sorodnike, ali bi bili pripravljeni ga sprejeti. Na povoljni odgovor so prišle oblasti z drugimi zahtevami. Zahtevali so namreč od njih, naj bi prevzeli jamstvo, da ne bo Stanko Čok zbežal preko meje. Ker takega poročila niso mogli prevzeti, tem manj, ker se s Stankom sploh niso mogli dogovoriti, je bil Stanko Čok konfiniran za dobo treh let. Kraj konfinacije ni še določen.

Nevarnost je velika, da bodo slično postopali z vsemi obsojenci, katerim je bila z zadnjo amnestijo znižana kazen in ki bi morali v kratkem priti na svobodo.

»Istra.«

Urednik in izdajatelj Julij Savelli v Ljubljani.

samo da udari in škoduje. Brezglavi silobran. Da se zavarujejo vsaj za silo, so se naprednjaki leto po zmagi katoliške narodne stranke zvezali z Nemci. Namesto da bi se bili zamislili in začeli s pozitivnim delom med ljudstvom, so se skrilj za papirnato pogodbo, misleč, da so za njo popolnoma varni.

Prvi katoliški shod je dal tako začetek ločitvi duhov na vseh področjih. Mahničeva zasluga je, čeprav v negativnem smislu, da je prišlo do razcepa in čiščenja tudi v književnosti. Zavrelo je zlasti med dijaštvom. »Ljubljanski Zvon« in »Rimski katolik« sta romala iz rok v roke, vnele so se burne debate, nastala so tajna dijaška društva. Moj znanec M. Z., v šolskem letu 1892/93. Cankarjev sostanovalec, pripoveduje, s kakšno vehemenco je ta dan za dnem polemiziral zoper Mahniča, obsojajoč obenem puhli liberalizem »Slov. Naroda«. Ker mu je bil kot prvošolcu petošolec Cankar instruktor za matematiko, ga je nekoč vprašal, kaj je prav za prav to: liberalizem in klerikalizem. Cankar mu je namesto odgovora prisilil krepko zaušnico, češ: »Tu imaš — ko boš znal matematiko, boš razumel tudi to!« Odklanjanje Mahniča ponazorjuje najbolj drastično Cankarjeva pesnitev »Junaška pesem iz naših dni«, objavljena v dr. Joža Glonarjevem »Cankarjevem Zborniku« iz l. 1921. Nastala je brez dvoma pod vplivom Tavčarjeve »4000« v »Ljubljanskem Zvonu«, dasi jo je Cankar z estetskega stališča odklanjal, zavračajoč obenem odločno tak način političnega boja kot plehek in neploden. Bojevitost njegova se je izražala tudi v tem, da si je nabavil flbertovko in se vadal v prostih urah kar doma v sobi v streljanju. (Nadaljevanje prih.)